

Károlyi Lili¹

Elyomás és ellenállás a nagyhatalmi játszmák keresztüzében – új szemlélet szükségeltetik?

Recenzió – Talmiz Ahmad: *West Asia at War. A Recent History*

Roderic Davison 1960-ban tett megállapítása miszerint „senki sem tudja, pontosan hol van a Közel-Kelet, még ha sokan állítják is, hogy tudják” – napjainkban is helytállóan tűnik, ugyanis a Közel-Kelet/Nyugat-Ázsia mint földrajzi egység meghatározása továbbra sem bizonyul egyszerű feladatnak, hiszen a témában releváns szakirodalomban ezidáig sem beszélhetünk konszenzusos definícióról.

Az elmúlt évszázadban megannyi szakértő alkotta meg e tekintetben a maga szűkebb vagy tágabb értelemben vett definícióját, jóllehet a szakértői körökben továbbra is a MENA (Middle East and North Africa) meghatározás az uralkodó, miszerint e fogalom alatt az arab államok, Izrael, Irán és Törökország,² valamint Észak-Afrika államai értendők.

Ugyanakkor egyre inkább előtérbe kerül egy újabb, Európán kívüli, (Nyugat-)Ázsia-centrikus narratíva, amely már Kelet felől kívánja meghatározni az említett régiót és nem a 19. század végén – a 20. század elején a brit kolonializmus termékeként, majd azt követően az amerikai hegemonia megtestesítőjeként megjelenő Európa-központú definíciót kívánja érvényre juttatni.

Talmiz Ahmad³ indiai diplomata, akadémikus, történész és elemző nemrég megjelent, immár negyedik könyvében a *West Asia at War. A Recent History* című művében a térség megjelölésére új perspektívát kínál, mégpedig a WANA (West Asia – North Africa, MENA) megjelölést, amely Nyugat-Ázsia és Észak-Afrika államait foglalja magában. A szerző történelmi kitekintés keretében a WANA államainak vallását, geopolitikáját és lakosságának etnikai megosztottságát ismertetve a régió dinamikájának megértését elősegítve igyekszik koherens narratívává egyesíteni a különféle releváns – politikai, vallási, katonai, társadalmi, gazdasági és kulturális – dimenziókat. Elemzése a régió széles történelmi sávját öleli fel, hiszen Napóleon 1798-as Egyiptom elleni támadásától kezdve ismerteti a régió jelenkori eseményeit is. Hangsúlyozza, hogy e régió „négy regionális nép” – az arab, a perzsa, a zsidó és a török – összjátékának a színterül szolgál, hiszen e népek évszázadok óta kölcsönhatásban álltak egymással a kereskedelem, a filozófia, a hit

¹ Károlyi Lili okleveles jogász, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának doktori hallgatója. E-mail: lilikarolyi@gmail.com

² Ugyanakkor Törökország hovatartozása kérdéses, hogy voltaképpen Európa vagy a Közel-Kelet részét képezi-e. Továbbá egyes nézetek szerint Afganisztán és Pakisztán is a MENA-térséghez sorolandó.

³ Korábban Szaúd-Arábia (2000–2003), Omán (2003–2004) és az Egyesült Arab Emírségek (2007–2010) indiai nagykövetségként szolgált. Az indo-szaúdi kapcsolatok előmozdításáért pedig 2011-ben a szaúdi kormány Abdul-Aziz király érdemrendben/kitüntetésben részesítette.

és a művészet révén, azonban ezt a kölcsönhatást gyakran megszakították, illetve befolyásolták a nyugati (katonai) beavatkozások. Ezt követően az 1950-es évektől felerősödő arab nacionalizmust⁴ ismerteti, amelynek során említést tesz többek között arról, hogy a gyarmati időszakban két évezred után a már időközben palesztin fennhatóságú területekre a diaszpórában élő zsidók százezreit telepítették vissza Nyugat-Ázsiába, amelynek keretében erőszakkal fáradoztak a zsidó állam – Izrael – létrehozásán, figyelmen kívül hagyva az őslakos nép – a palesztinok – létét, illetve jogait, mindmáig tartó nemzetközi viszályt eredményezve. További konfliktus forrásául szolgál(t), hogy a brit és francia gyarmatosítást követően a régió történelmét nem ismerő, valamint a kultúrájával ellentétes hatalmak a térképre vonalakat húzva alapozták meg a régió instabil sorsát. Mindennek következtében a 18. század végétől kezdődően a külső hatalmak – különösen az Amerikai Egyesült Államok és a korábbi Szovjetunió – globális hatalomért folytatott beavatkozása során a régió éles helyi és regionális konfliktusok színhelye, így az állandóan változó politikai környezet az egész régióra kiterjedő regionális biztonsági megállapodás hiányát eredményezte. Megállapítja, hogy az egész régiót érintő bizonytalanságot és instabilitást három tényező alakította, mégpedig a legtöbb regionális állam tartós „gyengesége”, az imént említett egész régiót magában foglaló biztonsági rendszer hiánya, illetve a külső hatalmak – főként az Amerikai Egyesült Államok – erőteljes aktivizmusa különösen az 1970-es évek óta.

Az elavult Európa-centrikus meghatározásokkal szemben ebben a megváltozott biztonsági környezetben tehát a WANA megjelölés sokkal jobban tükrözi a régió kulcsfontosságú fejlődési mintáit, a geopolitikai kölcsönös függőségeket, illetve a régiót érintő legfontosabb fenyegetések és kihívások természetét. Továbbá elismeri azokat a főbb tényezőket, amelyek befolyásolják a térség fejlődését. Példának okáért e körben említhető Törökország növekvő gazdasági befolyása, az Öböl menti államok erőforráskészletei, valamint Irán és Izrael befolyása a regionális stabilitásra.

Az elemzés továbbá ismerteti, hogy Nyugat-Ázsia az (arab) államok két modelljét kínálja. Az egyik a republikánus, amely a fegyveres erők által belföldön végrehajtott puccsok, illetve államcsínyek terméke, és a legitimitációját a nacionalizmus, a szocializmus ideológiájából eredezteti, eszköze pedig a forradalmi, populista retorika. A másik pedig a monarchikus modell, amely magában foglalja az Öböl menti hat arab államot,⁵ valamint Jordániát és Marokkót. Bár valamennyi arab állam tekintélyelvű, a tanulmány kijelenti, hogy egyik modell sem tudott „erős” államokat létrehozni.

A szerző a tanulmány tárgyát képező régióban munkássága során évtizedeket töltött, ennek alapján átfogó elemzést ad a térség regionális és nemzetközi helyzetéről. Ezenfelül az olvasó számára betekintést nyújt India Nyugat-Ázsiához fűződő kapcsolataiba az 1950-es évektől kezdődően napjainkig, kitérve India álláspontjának ismertetésére a régió fő konfliktusait illetően. A szerző kijelenti, hogy India a regionális békében mindvégig érdekelt fél, és kifejezetten törekszik a regionális együttműködés és biztonsági

⁴ E tekintetben sorsdöntő volt az 1979-es iráni iszlám forradalom, amelynek következtében az arab nacionalizmus lekerült a „napirendről” és a prioritást ismételten az iszlám vallás jelentette.

⁵ Bahreint, az Egyesült Arab Emírségeket, Katart, Kuvaitot, Ománt és Szaúd-Arábiát.

megállapodás létrehozására a régió többi – erre hajlandóságot mutató – tagjával, miután az Amerikai Egyesült Államokban ily téren már nem lát potenciált.

Hangsúlyozza, hogy a régió jövőjét illetően bizonytalan globális forgatókönyvek vannak kialakulóban, éppen ezért holisztikus, illetőleg alkalmazását tekintve hosszú távú „stratégiai kultúra” megalkotására van szükség. Bár a regionális együttműködési biztonsági megállapodás mellett teszi le a voksát, mégis szkeptikusan teszi, ugyanis véleménye szerint a WANA térségben a pozitív változás eljövetele továbbra is távolinak mondható.

A látszólag unipoláris, valójában egyre inkább multipoláris világrend felé közeledő időszakban kiemelt figyelmet kell fordítani a nem Európa-centrikus narratívák megismerésére és értelmezésére annak érdekében, hogy kellően felkészüljünk és reagáljunk az aktuális biztonsági kihívásokra és fenyegetésekre. Az elmúlt két évszázad során szinte valamennyi gyarmatosított arab államban heves felkelések zajlottak az idegen, elnyomó hatalom ellen, amelyeket bár brutálisan levertek, ugyanakkor az elnyomás végeláthatatlanul megmérgezte a régió jövőjét, és különböző konfliktusok eskalálódását eredményezte. Talmiz Ahmad jelen műve komplex keretet ad a régió sajátos konfliktusainak megértéséhez, mialatt az eddigiektől eltérő nézőpont felől közelíti meg a szóban forgó problémakört. Mint ahogy a szerző jellemzi művét, ez a könyv kétségkívül a „gonosztevők és a hősök története”. A régió olyan magas rangú tisztviselőké és uralkodóké, akiket az önös érdekeik motiváltak és a vallást eszközül használva számoltak le ellenfeikkel. Ugyanakkor a hősöké is, akik minduntalan ellenálltak az erőszaknak és igazságtalanságnak. Végül de nem utolsósorban éppúgy a mi történetünk is, hiszen a régió dinamikájának megértését elősegítve lehetőségünk nyílik arra, hogy Nyugat-Ázsia hallatán elsősorban ne a polgári konfliktusok, a terrortámadások és az állandó szektáriánus és etnikai megosztottságon alapuló konfrontációk jussanak eszünkbe. Az a biztonsági stratégia, miszerint egy pillanatra sem vehetjük le a tekintetünket a régióról, a jövőt illetően is helytállónak bizonyul, hiszen a jelenleg is tartó instabil állapot az egyik legégetőbb globális biztonsági fenyegetés és kihívás tárgyát képezi, így e kaotikus helyzet felszámolásában továbbra is érdekelt felek vagyunk.